

Konsekvensutredning – förslag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:XX) om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap eller föräldraskap samt om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående (föreslås ersätta Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2016-49), om socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap (HSFL-FS 2016:50) och om socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående kvinna (HSFL-FS 2017:66))

1. Bakgrund

Den 1 september 2015 tog Myndigheten för familjerätt- och föräldraskapsstöd (MFoF) över socialstyrelsens uppgifter rörande vissa familjerättsliga frågor om vårdnad, boende, umgänge och internationella adoptioner, förebyggande stöd samt uppgifter om fastställande av faderskap och föräldraskap. Den 1 juni 2017 tog MFoF över Socialstyrelsens ansvar som föreskrivande myndighet på socialnämndens familjerättsliga områden.

Socialnämnden är enligt 2 kap 1 § föräldrabalken (FB) skyldig att försöka utreda faderskapet och se till att faderskapet fastställs för ett barn med hemvist i Sverige om inte modern är gift med en man när hon föder ett barn.

Enligt 2 kap. 8 a § FB är socialnämnden skyldig att försöka utreda föräldraskap istället för faderskap om det kan antas att en kvinna ska anses som förälder enligt 1 kap. 9 § FB till ett barn som står under någons vårdnad och som har hemvist i Sverige.

Om förutsättningarna i 1 kap. 3 § FB är uppfyllda ska varken faderskap eller föräldraskap fastställas, socialnämnden ska då enligt 2 kap. 7 § FB lägga ner en påbörjad utredning. I de fallen blir den som fött barnet den enda rättsliga föräldern till barnet.

Socialnämnden har i 2 kap. 8 § FB en lagstadgat skyldighet att föra protokoll över vad som förekommer vid utredningen av betydelse för faderskapsfrågan. Det som sägs i 2 kap. 8 § FB tillämpas också i fråga om föräldraskapet för en kvinna (2 kap. 8 a § FB).

MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2016:49), socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap (HSFL-FS 2016:50) och socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående kvinna (HSFL-FS 2017:66) innehåller föreskrifter och allmänna råd om dessa utredning.

Efter att ovan nämnda föreskrifter och allmänna råd publicerats har det kommit nya regler som gett MFoF anledning att se över sina föreskrifter och allmänna råd i syfte att anpassa dem till de nya reglerna. Denna översyn har också påtalats i prop. 2017/18:155.

1.2 Ny lagstiftning

Faderskap

Från och med den 1 januari 2019 gäller, enligt 1 kap. 8 § 2 st FB, att om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen med samtycke av en man som var hennes make eller sambo och spermier inte kom från honom ska den man som lämnat samtycke till behandlingen anses som barnets far endast om behandlingen har utförts enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Detsamma gäller om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far kan sålunda inte längre utgöra grund för faderskap vid en heminsemination.

Enligt en ändring av 7 kap. 4 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., kan även andra vårdinrättningar än universitetssjukhus utföra befruktning utanför kroppen med donerade könsceller under förutsättning att vårdinrättningen har tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) från och med den 1 januari 2019.

Från och med den 1 januari 2019 kan, enligt 3 a § lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor, ett faderskap fastställas enligt svensk lag genom bekräftelse under medverkan av socialnämnden även när ett barn har sin hemvist utomlands. Det gäller under förutsättning att fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige, det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo.

Föräldraskap

Sedan den 1 januari 2019 kan, enligt 1 kap. 9 § FB, även föräldraskap fastställas för den kvinna som samtyckt till att hennes make, registrerade partner eller sambo genomgår assisterad befruktning vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifterna om spermiedonatorn.

Enligt en ändring av 7 kap. 4 § lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m., kan även andra vårdinrättningar än universitetssjukhus utföra befruktning utanför kroppen med donerade könsceller under förutsättning att vårdinrättningen har tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg (IVO) från och med den 1 januari 2019.

Ensamstående

Sedan den 1 januari 2019 kan även de ensamstående kvinnor som genomgått insemination eller befruktning utanför kroppen vid en behörig inrättning i utlandet bli barnets enda rättsliga förälder efter socialnämndens utredning. Faderskap eller föräldraskap ska då inte fastställas om vissa förutsättningar är uppfyllda. Förutsättningarna, som lagts till i 1 kap. 3 § 2 st p 1 FB, är att:

Behandlingen som ledde till barnets tillkomst har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifterna om spermiedonatorn.

Dessa förutsättningar gäller tillsammans med punkterna 2 och 3 i samma paragraf.

Ändrad könstillhörighet

I föräldrabalken finns från och med den 1 januari 2019 bestämmelser som avser socialnämndens utredning och fastställande av faderskap om någon av föräldrarna ändrat könstillhörighet. Enligt 1 kap. 11 § FB ska en man som föder ett barn anses som far till barnet och vad som sägs i FB om mor och moderskap i FB gäller för mannen. En ensamstående man som fött ett barn efter assisterad befruktning ska bli barnets enda rättsliga förälder om de förutsättningar som anges i 1 kap. 12 § FB är uppfyllda. Enligt 1 kap. 14 § FB ska en kvinna som uppfyller villkoren i 1 kap. 5 § FB eller samtyckt till en insemination eller befruktning och uppfyller villkoren i 1 kap. 8 § FB anses som mor till barnet och ett moderskap ska fastställas och vad som i FB sägs om far och faderskap ska gälla kvinnan.

Rätt till information om sitt genetiska ursprung

Rätten att få information om sitt genetiska ursprung för de barn som tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller stärktes från och med den 1 januari 2019. Barnet fick då en lagstadgad rätt (1 kap. 15 § FB) att från sina föräldrar få reda på att de har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med andra könsceller än föräldrarnas. Barnet har även från den 1 januari 2019 en rätt att lämna sina uppgifter i den särskilda journal som innehåller uppgifter om donatorn samt att ta del av uppgifter som antecknats i den särskilda journalen som avser andra personer som har tillkommit med spermier från samma donator (6 kap. 5 a § och 7 kap. 7 a § lag (2006:351) om genetisk integritet m.m.). Vidare har socialnämnden sedan den 1 januari 2019, enligt 6 kap. 5 b § och 7 kap. 7 b § lag (2006:351) om genetisk integritet m.m., en skyldighet att på begäran hjälpa den som har anledning att anta att han eller hon tillkommit genom donerade könsceller att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal.

De lagändringar som redogjorts för ovan föregicks av prop. 2017/18:155, i vilken det framgår att regeringen förutsätter att MFoF ser över sina föreskrifter och allmänna råd i syfte att anpassa dem till lagändringarna.

2. Problembeskrivning och MFoF:s intentioner

De allmänna råden behandlar idag inte den lagstiftning som trätt ikraft den 1 januari 2019 och som redogjorts för ovan under rubriken Ny lagstiftning.

De protokoll som idag används av socialnämnden vid utredning av faderskap, föräldraskap och när barn tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående är inte anpassat för den utredning som med anledning av ny lagstiftning bör göras när barn tillkommit genom assisterade befruktning i utlandet. Protokollen är inte heller anpassat för de fall en eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet.

MFoF:s intentioner med att revidera föreskrifter och allmänna råd är med anledning av ovanstående att tillhandahålla ändamålsenliga allmänna råd och ett enda protokoll som överensstämmer med ny lagstiftning.

Det finns idag ett flertal protokoll. Vilket protokoll som ska användas beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Det innebär att dessa omständigheter måste utredas för att avgöra vilket protokoll som ska användas. Det innebär i sin tur att det finns en risk för att fel protokoll används.

MFoF intentioner med att införa endast ett enda protokoll för utredning är att underlätta utredningen - som inleds i och med att protokollet upprättas, undvika att fel protokoll används, främja likabehandling och en enhetlig tillämning av de bestämmelser som reglerar socialnämndens utredningar.

Även med anledning av att ny lagstiftning har stärkt rätten till information om sitt ursprung för barn som tillkommit med donerade könsceller har de allmänna råden reviderats.

MFoF:s intentioner med kompletteringen är att föräldrar upplyses om den lagstadgade skyldighet som de har mot sitt barn samt att ge vägledning vid socialnämndens handläggning utifrån dess lagstadgade skyldighet att bistå enskilda som kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller och som vill ta del av uppgifter om donatorn eller andra som tillkommit genom könsceller från samma donator.

3. Effekter om ingen revidering kommer till stånd och alternativa lösningar

Om MFoF inte reviderar allmänna föreskrifter och allmänna råd kommer de som idag finns tillgängliga inte att stämma överens med det rättsläge som råder. Det finns då en risk för att de omständigheter som inte tas upp i protokollet inte utreds och att utredningen läggs ner eller fastställelse sker på felaktiga grunder. Ett faderskap eller föräldraskap som fastställts på felaktiga grunder kan då komma att upphävas. Det finns också en risk för att de föräldrar som ändrat könstillhörighet särbehandlas.

En alternativ lösning är att även fortsättningsvis tillhandahålla olika föreskrifter och allmänna råd för faderskap, föräldraskap respektive när barn har tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående. Den bedömning som gjorts är att det är mer ändamålsenligt med föreskrifter och allmänna råd - och därmed ett enda protokoll - som tillämpas oavsett föräldrars kön och hur barnet har tillkommit.

4. Berörda av regleringen

De som direkt berörs av förslaget är de handläggare och beslutsfattare inom socialtjänsten som arbetar med utredningar och fastställande av faderskap eller föräldraskap eller moderskap för de fall någon av föräldrarna har ändrat könsidentitet. Även utlandsmyndigheter som kan bli tillfrågade att bistå vid utredningen samt den hälso- och sjukvårdspersonal som på olika sätt kommer i kontakt med de som genomgår assisterad befruktning berörs.

Förslaget får även konsekvenser för de barn och föräldrar som berörs av familjerättens utredningar och fastställande av faderskap och moderskap.

Indirekt kan även IT-tjänsteföretag som levererar IT-baserade verksamhetssystem beröras då det finns kommuner som låtit lägga in protokollen för faderskapsutredningar i sitt IT-baserade verksamhetssystem.

5. Bemyndiganden som myndighetens beslutanderätt grundar sig på

Av 1 och 5 §§ Kungörelse (1973:810) om socialnämndens medverkan vid fastställande av faderskap m.m. framgår att MFoF fastställer formulär till protokoll som socialnämnden ska föra vid utredning om faderskap och föräldraskap.

6. Beskrivning av förslaget till föreskrifterna och allmänna råden och hur de har tagits fram

Förslaget har utarbetats med utgångspunkt från nu gällande föreskrifter och allmänna råd som gäller socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (HSLF-FS 2016:49), socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap (HSFL-FS 2016:50) och socialnämndens utredning när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående kvinna (HSFL-FS 2017:66). Dessa har slagits samman och kompletterats med hur utredningen ska handläggas utifrån nu gällande lagstiftning.

Vid arbetet har MFoF beaktat de synpunkter som inkommit till myndigheten, bl. a. genom frågor från familjerättssekreterare både på telefon och via mejl. MFoF har även låtit en mindre referensgrupp av yrkesverksamma testa och komma med synpunkter på utredningsprotokollet.

Författningsförslaget har disponerats i femton kapitel enligt följande:

- 1 kap. Tillämpningsområde och definitioner
- 2 kap. Ansvarig kommun
- 3 kap. Socialnämndens utredningsskyldighet
- 4 kap. Ifrågasatt faderskapspresumtion
- 5 kap. Utredningen
- 6 kap. Beräkning av konceptionstid
- 7 kap. Rättsgenetisk undersökning
- 8 kap. Bekräftelsen
- 9 kap. Biträde av socialnämnd i annan kommun
- 10 kap. Biträde av svensk utlandsmyndighet
- 11 kap. Möjlighet att flytta över ärendet till annan kommun
- 12 kap. Utredningstiden

13 kap. Nedläggning av utredningen

14 kap. Rättegång

15 kap. Rätten att söka sitt ursprung

7. Barnkonsekvensanalys

Författningsförslaget syftar till att främja en enhetlig tillämpning av de bestämmelser som idag reglerar familjerättens utredning och fastställande om faderskap eller föräldraskap och utredning när barn kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående. Att utredningen görs i ett protokoll som överensstämmer med rådande rättsläge och faktiska omständigheter ökar kvaliteten i utredningen, vilket är positivt för både föräldrar och barn.

Förslaget innehåller även kompletteringar som avser ett barns rätt till information om sitt genetiska ursprung. Barnets rätt att få vetskap om sitt ursprung är väl etablerat och följer både av art. 7 i barnkonventionen och av bestämmelserna i offentlighets och sekretesslagen (2009:400) samt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. De föreslagna kompletteringarna i de allmänna råden bedöms få positiva konsekvenser för de barn som vill få vetskap om sitt genetiska ursprung.

8. Kostnadsmässiga och andra konsekvenser

Av 2 kap. 8 § FB följer att socialnämnden ska föra protokoll över vad som förekommer vid en utredning av faderskap. Det som sägs i 2 kap. 8 § FB tillämpas också i fråga om föräldraskapet för en kvinna (2 kap. 8 a § FB). Skyldigheten att föra protokoll vid en utredning när ett barn har tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående följer av 2 kap. 8 och 8 a §§ FB. Författningsförslaget innebär att protokoll som förekommer för utredningar i dag ersätts med ett enda utredningsprotokoll, anpassat till den lagstiftning som nu råder. Det nya protokollet bedöms inte innebära något merarbete för den som utför utredningen. I det avseendet bedöms förslaget inte innebära några merkostnader för kommunerna.

I de fall de nuvarande protokollen finns inlagda i kommunens IT-baserade verksamhetssystem kan det initialt komma att uppstå kostnader för att lägga in det nya protokollet. Enligt uppgift från Sveriges Kommuner och Regioner finns det fyra IT-tjänsteföretag som tillhandahåller verksamhetssystem till socialnämndernas familjerättsliga verksamhet. Merparten (275-285) av kommunerna använder något av följande system:

1. Tieto: Procapita, Life Care och Paraplyet (endast Stockholm)
2. GCI: Treserva
3. Pulsen: Combine och Magna Cura
4. Cambio: Viva

Övriga kommuner har annat system, inte alls ett verksamhetssystem eller har avtal med en annan kommun om att utföra de familjerättsliga uppgifterna.

MFoF har bett ett antal kommuner uppskatta kostnaden för att byta ut befintliga protokoll mot det enda föreslagna protokollet i verksamhetssystemet. Tre kommuner har svarat. Samtliga har svarat att det bör inte innebära någon kostnad då det i kommunens avtal med leverantören är reglerat att ändringar i systemet som följer på lagändringar är kostnadsfria.

Någon av de tillfrågade kommunerna påtalar dock att det kan komma att ta tid för leverantören att lägga in ett nytt protokoll i verksamhetssystemet.

För de fall en kommun väljer att använda protokollet på MFoF:s webbplats uppstår inga extra kostnader för kommunen.

9. Bedömning av om revideringen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Revideringsförslaget bedöms inte ha någon betydelse för de skyldigheter som följer av anslutningen till den Europeiska unionen.

10. Överväganden enligt 14 kap. 3 § regeringsformen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Förslaget innebär att socialnämnden ska föra protokoll i ett utredningsprotokoll som anpassats efter ny lagstiftning. Själva skyldigheten att föra protokoll följer av lag. Förslaget kan därför inte betraktas som ett nytt åliggande för kommunerna och utgör därmed inte heller någon begränsning av den kommunala självstyrelsen.

11. Effekter för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt

Författningsförslaget bedöms inte påverka konkurrensförhållanden för företag eftersom förslaget inte innehåller några krav som begränsar de indirekt berörda IT-tjänsteföretagens möjligheter att konkurrerar på lika villkor.

12. Särskild hänsyn till små företag

Förslaget bedöms inte påverka små IT-tjänsteföretags möjligheter att leverera IT-baserade verksamhetssystem till kommunerna.

13. Ikraftträdande och informationsinsatser

MFoF föreslår att de nya föreskrifterna och allmänna råden ska träda i kraft den 1 juli 2021. Beslut om allmänna råd och föreskrifter meddelas på MFoF:s hemsida. Författningarna finns tillgängliga elektronisk på MFoF:s hemsida.

MFoF kommer inom kort att publicera en ny handbok om fastställande av faderskap och föräldraskap. Handboken kommer att finnas tillgänglig digitalt på MFoFs hemsida.

Kontaktperson

Anna Axelsson

anna.axelsson@mfof.se